

Dialectologia i globalització: la variació que desapareix?

1. GLOBALITZACIÓ

Molts veuen en la dialectologia una disciplina lingüística que serveix per saber com parla la gent gran dels pobles i ben poca cosa més. Se la sol relacionar, així, amb la ruralia i no se li acostuma a donar gaire utilitat ni gaire futur. Avui, a més, vivim un procés globalitzador que, amb una anàlisi superficial dels fets, diríem que sembla que juga en contra d'ella, perquè tendeix a eliminar les particularitats.

Però començaré parlant primer de la segona de les realitats que plantejo en el títol. La globalització es caracteritza per posar en contacte el que és local amb el que és mundial. Malgrat les fronteres polítiques existents, els camins de l'economia, de la informació, del coneixement, de la cultura, etc. no troben cap tipus de duana. Sentim a dir que hi ha una globalització positiva i una de negativa. Potser és més ajustat afirmar que hi ha aspectes positius i negatius en aquest fenomen. La globalització negativa és la que ho engul tot, anivella les diferències —sempre en favor del grup dominant— i redueix la diversitat a uniformitat. En el terreny lingüístic, trobem els típics prejudicis que abonen aquesta tesi: «per què multiplicar materials i recursos quan amb una llengua ja ens en sortim»; «si fem ús d'una sola llengua estem facilitant la comunicació»; «ensenyar una llengua minoritària a algú que no la coneix és inútil, perquè li servirà de ben poca cosa», etc. El que no es diu és que aquests arguments vénen sempre de la banda de les llengües dominants (millor dit, dels *intel·lectuals* que parlen llengües dominants, perquè les llengües, per si mateixes, no provoquen problemes ni dominen ningú). El que s'aconsegueix amb opinions perniciososes com aquestes és, en primer lloc, perpetuar la situació de superioritat d'una llengua respecte a l'altra; en segon lloc, crear una sensació d'infravaloració i d'autoodi en els parlants de les llengües minoritàries i/o mino-

ritzades i, finalment, restringir la llengua feble a usos només familiars i informals que, a un termini més o menys llarg, poden portar a la seua desaparició.

Ja sé que m'estic movent en un pla general, però prefereixo anar acotant a poc a poc el tema i procedir de l'universal al particular, perquè a vegades, des de la realitat catalana, potser pequem de mirar-nos massa el melic i crec que és força instructiu i revelador, de tant en tant, aixecar el vol per descobrir altres realitats veïnes, i em refereixo a la península Ibèrica però també a Europa i al món. Així, resulta que de les cinc o sis mil llengües que es parlen al món, alguns experts consideren que un 90 % pot desaparèixer al llarg d'aquest segle. Sembla que no puga ser, però la cosa se'ns comença a mostrar amb tota la seua versemblança (i si voleu també dramatisme) quan llegim que el 95 % de les llengües del món tenen menys d'un milió de parlants i que la major part d'elles no gaudeix de cap reconeixement oficial ni protecció. Clar, vist això des de l'òptica catalana, amb gairebé vuit milions de parlants i un estatus d'oficialitat a la major part dels territoris en què es parla, el tremendisme fatalista sembla no tenir raó de ser. A més, «fer previsions és molt arriscat, sobretot si fan referència al futur», que deia un exconseller de la Generalitat. Però tampoc no voldria caure en l'extrem oposat, el de la ingenuïtat i el conformisme, perquè finalment la situació de la llengua catalana, vulguem o no, no és normal.

Apropem-nos-hi una mica més. Deia Miquel Siguan, a *L'Europa de les llengües* (1995, p. 13), que en el nostre continent conviuen una cinquantena de llengües.¹ Doncs bé, d'aquestes cinquanta, Àngela Cotano, en el llibre *Les llengües minoritzades d'Europa* (2000, p. 24), n'analitza unes trenta-cinc.² És a dir, trenta-cinc llengües que, tot i ser cada una d'elles llengua pròpia de la població autòctona d'una àrea determinada, veuen restringits els seus àmbits d'ús per diverses raons. Si a Europa, bressol de la civilització occidental, cuna de la democràcia... —afegiu-hi el que vulgueu—, la major part de les llengües parlades estan en situació de risc, com més no ho estaran en altres llocs del món, amb menys protecció jurídica?

Me fixo ara en la realitat catalana. Vull referir-me —en relació amb el que deia i amb l'àmbit d'ús que és objecte d'anàlisi d'aquesta Jornada— a un fenomen vinculat al de la globalització: la immigració. De fet, ja estem advertint que té conseqüències a molts nivells, també el lingüístic. A les conclusions de la *I Jornada sobre el Mercat Cultural en Català*³ (2007, p. 120) dedicada al món de l'ensenyament, hi llegim:

1. Altres fonts, com l'organisme Linguamón (Casa de les Llengües), en citen unes setanta. En qualsevol cas, parlem evidentment de llengües territorials.

2. D'aquestes, sis a l'Estat espanyol: català, occità (aranès), aragonès, eusquera, asturià i galleg.

3. Organitzada per la Federació d'Organitzacions per la Llengua Catalana (FOLC) i celebrada a Tortosa el novembre de 2006.

Davant d'aquesta realitat i del canvi social que estem experimentant amb l'arribada de la immigració, hem de ser capaços de canviar totes les estratègies de l'aula tenint en compte que el pensament no es construeix de forma individual sinó socialment i, per tant, hem de ser capaços d'ensenyar l'eina bàsica de construcció del pensament i de pertinença a la nostra comunitat: la llengua catalana.

És evident que des dels centres educatius s'estan fent molts d'esforços en aquest sentit. Les aules d'acollida desenvolupen una activitat que crec que podem qualificar d'imprescindible, tenint en compte que per a molts dels alumnes nouvinguts serà, l'educatiu, l'únic espai de socialització que els pot donar les eines suficients perquè es puguin integrar i puguin adquirir el coneixement formal de la nostra llengua. Tenim la sort que a les Terres de l'Ebre la llengua predominant en l'ús col·loquial i diari és, encara, la catalana i, per tant, és en català com aquests alumnes s'integren a les aules, majoritàriament.⁴ Però no succeeix el mateix en molts dels col·legis i instituts de Catalunya, on la pressió social del castellà fa que es perceba l'aprenentatge del català com una obligació que després no té el suport de l'ús social ni a l'aula ni al carrer.

Per això, com recalca l'*Informe sobre les llengües del món* (2005, p. 90) elaborat pel Centre UNESCO del País Basc i publicat l'any 2005,

tot i que cap llengua pot sobreviure a través de la incorporació de parlants d'altres comunitats, el fet que l'aprenuin persones de fora del grup té efectes molt positius sobre l'estatus i la consideració que se'n té. S'ha de fomentar l'aprenentatge de llengües minoritàries per part de persones que no són natives. Només d'aquesta manera es poden establir relacions lingüístiques i culturals equilibrades.

El mateix informe recomana poder disposar de materials i formar el professorat, per tal que la llengua minoritària estiga present a l'escola. La formació dels docents ha d'incloure no només el coneixement de la llengua en qüestió sinó també la substitució dels prejudicis lingüístics per actituds positives cap a la diversitat lingüística, especialment cap a la llengua materna de l'alumnat. Als nostres centres hauríem de poder aplicar aquest consell en dues direccions. En primer lloc, des del punt de vista de la variació interna de la nostra llengua, intentant combatre les actituds de burla o rebuig d'unes formes lingüístiques que la majoria d'alumnes d'un grup pot considerar com a alienes o inferiors.⁵ En segon lloc, des del punt de

4. Això és més difícil en el cas dels alumnes llatinoamericans que tenen com a llengua materna la castellana.

5. En el cas del Baix Ebre, si un alumne de Paüls fa el subjuntiu amb *-o*, per exemple. A més, la burla envers una forma lingüística pot implicar sovint una burla envers la persona que la pronuncia.

vista de l'acollida a què em referia abans: podem arribar a connectar millor amb un alumne si ens interessem per la seua llengua, especialment si aquesta pateix també una minorització. I l'alumne, potser, s'interessarà per la nostra, perquè s'hi reconeixerà emmirallat emocionalment.

Voldria tancar l'apartat dedicat a la globalització fixant-me en els aspectes positius que també comporta, sobretot considerant la situació de la nostra llengua. Un dels principals és el vehicle que suposa la xarxa d'Internet, perquè ens permet de relacionar-nos, lliurement, amb tota la comunitat lingüística catalana, ja prou escapçada i amb realitats juridicoadministratives tan desiguals. És evident que això és possible perquè no hi ha cap filtre polític, propi o aliè.⁶ I, de fet, per exemplificar la potència del català a la xarxa podem fixar-nos en un parell de dades. La primera és que el 2004 hi havia ja més de 30.000 webs en català, una xifra gens menyspreable si la comparem amb el nombre de webs en rus (18.000), en txec (11.000) o en suec⁷ (37.000). Com certifica Vicent Partal⁸ (2004), avui no queda cap comarca als Països Catalans on no trobem webs en llengua catalana. L'altra dada fa referència al nombre de blocs: en català es troba al voltant dels 2.400, cosa que situa la nostra llengua en la dotzena posició mundial, molt per damunt d'altres llengües amb molts més parlants.

I, superant el terreny estrictament lingüístic, un altre aspecte que —sent optimistes— pot esdevenir positiu, el constaten Miquel Pueyo i Albert Turull (2003):

La globalització també planteja canvis significatius per a l'estatut de l'Estat nació i de les nacions sense estat —i, per tant, de les respectives polítiques lingüístiques i de les perspectives de les llengües no estatals— no únicament perquè aquest Estat nació ja no pot pretendre mantenir la societat reclosa dins les seves fronteres territorials i de pensament, sinó també perquè les reclamacions dels nacionalismes democràtics poden arribar a constituir, cada cop més, un moviment transestatal que desafii l'Estat nació tradicional.

Finalment, i per enllaçar ja amb la disciplina de què m'ocuparé tot seguit, voldria destacar les oportunitats que donen els avanços tècnics i els recursos informàtics amb vista a la revalorització de la dialectologia i a les seues possibilitats de tractament en l'àmbit de recerca i en l'educatiu. Me referiré a dos casos concrets.

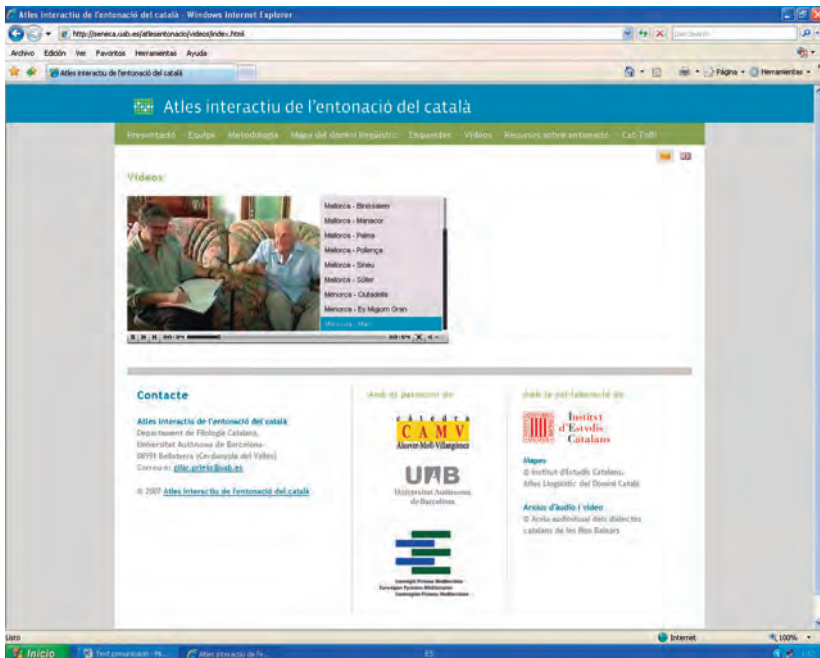
El primer és l'*Atlas interactiu de l'entonació del català*, projecte de la Universitat Autònoma de Barcelona coordinat per Pilar Prieto i Teresa Cabré, que té com a objectiu la presentació sistemàtica d'una sèrie de materials per a l'estudi de la

6. Pensem, per exemple, en el tancament de repetidors de TV3 al País Valencià.

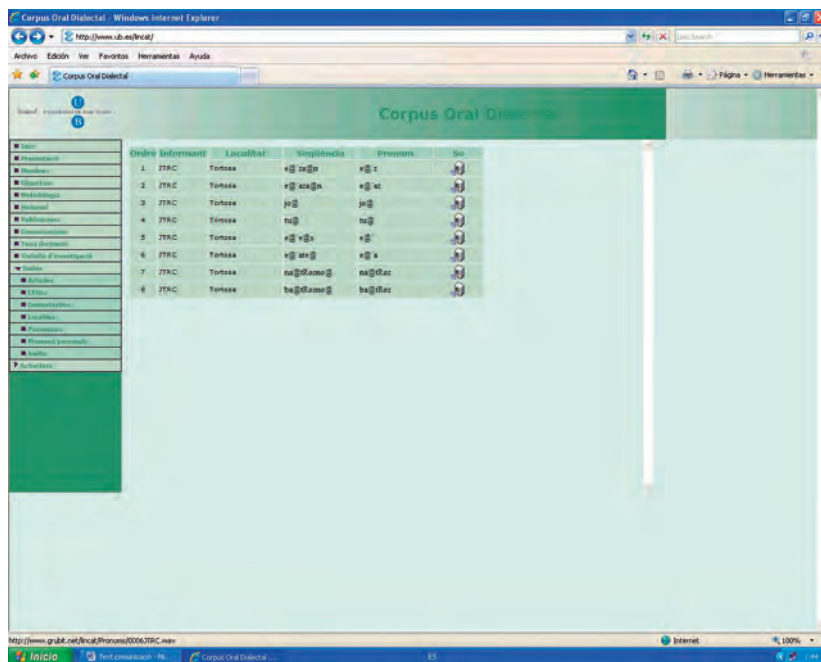
7. Suècia és el país amb més percentatge de població amb connexió a Internet (vora el 70 %).

8. Fundador del portal *VilaWeb* l'any 1995, juntament amb Assumpció Maresma.

prosòdia i l'entonació dels dialectes catalans. A través de mapes del nostre domini lingüístic, l'usuari pot accedir de forma simple a diferents materials en àudio i vídeo dels diferents parlars catalans. Es pot consultar a http://seneca.uab.es/atles_entonacio/. Fins al moment, tenen enquestades les Illes Balears.

L'altre és l'ECOD (*Explotació del Corpus Oral Dialectal*), projecte del Grup de Variació Dialectal de la Universitat de Barcelona dirigit per Maria-Rosa Lloret (investigadora principal) i Joaquim Viaplana, que té per objectiu l'anàlisi de la variació lingüística i el desenvolupament d'aplicacions informàtiques per a la transcripció automatitzada. Aquest objectiu general se desglossa en quatre de més concrets: 1) compleció del COD; 2) anàlisi dels fenòmens lingüístics en relació amb la variació dialectal; 3) anàlisi dialectomètrica i representació de la distància lingüística, i 4) desenvolupament d'eines informàtiques per fer possible la transcripció automatitzada de les dades del corpus. El podeu trobar a <http://www.ub.es/lincat/>.

2. DIALECTOLOGIA⁹

Reprenç el discurs que apuntava a l'inici per referir-me ja concretament a la dialectologia. En primer lloc, m'agradaria determinar-ne breument la validesa com a disciplina amb objectius i metodologia propis. No vull, però, fer-ne ara una apologia —hi ha bibliografia abundosa i experts que han opinat i escrit sobre el tema—, sinó simplement anivellar la balança de les crítiques de què parlava al principi amb el sentit comú que fa veure'n els trets positius —també les mancances.

Dos dels grans corrents lingüístics del segle XX, l'estructuralisme i el generativisme, van analitzar la llengua des del punt de vista teòric. El primer posa l'accent en la *llengua* (sistema estructurat, convencional, monolític) en detriment de la *parla* (concreta i viva). Anàlogament, el segon se fixa en la *competència* del parlant (teòrica, ideal) enfront de l'*actuació* (pràctica, real). Per contra, la dialectologia té el mèrit —la gosadia, si voleu— d'estudiar la parla, l'actuació, i s'endinsa així en

9. Empraré el terme *dialectologia* en el sentit tradicional, el que es refereix als dialectes com a varietats geogràfiques de la llengua.

els viaranys d'allò que la gent pronuncia a casa, al carrer, quan treballa o quan està de festa, cosa que d'altra banda sempre és més variat.¹⁰

És innegable el valor de la dialectologia en aquest sentit, com a eina per al coneixement dels diferents parlars d'una llengua. Tot i les possibles limitacions del mètode, aporta una informació prou vàlida per poder-ne bastir un edifici teòric i extraure'n conclusions a diferents nivells. Aquestes són algunes mostres de la presència i la necessitat de la dialectologia així com de les aportacions que pot fer, tant del parlant del carrer com pel que fa a les relacions amb altres disciplines lingüístiques:

a) en una societat que sembla redescobrir el valor dels esdeveniments passats i que treballa per conèixer cada cop millor els fets i les realitats que autoafirmen la pròpia identitat i la cultura d'un poble (manifestacions artístiques de tot tipus, troballes arqueològiques, etc.), la dialectologia entronca directament amb aquesta voluntat d'autoconeixement, ja que ofereix una fotografia fixa i real de la llengua, i permet de vincular-la amb estadis anteriors;

b) una de les primeres diferències que detecta una persona sobre una altra que no és del mateix poble és la manera de parlar; sabrà més o menys llengua, però no se li passarà per alt que aquella parla diferent d'ella; malgrat la força homogeneïtzadora de l'estàndard, aquest fet encara és ben viu;

c) la dialectologia evidencia canvis lingüístics que es poden estar produint; el contacte amb informants de diferents edats¹¹ i el recull de solucions diferents per a un mateix tret lingüístic n'és la millor prova; per exemple, la gent gran dels pobles de les nostres comarques encara conserva la nasal dels antics proparoxítons llatins en plurals com *hòmens* i *jóvens*, però aquesta nasal va desapareixent a mesura que disminueix l'edat dels enquestats (*homes*, *joves*): en una enquesta realitzada a finals de 2005 a l'IES Roquetes, tres de cada quatre alumnes de 1r de batxillerat ja afirmaven emprar la forma *homes* i no *hòmens*, en el parlar col·loquial;

d) en aquest sentit la dialectologia, en principi descriptiva, interrelaciona la sincronia amb la diacronia i té en compte l'aspecte històric; això permet, per exemple, determinar la procedència geogràfica de l'autor anònim d'un text antic, determinar la possible evolució d'un mot o també fixar per al futur les diferències dialectals actuals, en un món que, certament, té una inèrcia anivelladora; la relació amb la gramàtica històrica és, doncs, innegable;

e) un altre dels àmbits amb què se la pot vincular és el que afecta el recull de dades procedents de la cultura popular oral; la simbiosi entre el folklore i l'etnopoètica, per una part, i la dialectologia, per l'altra, és alliçonadora: aquelles

10. Com a aspecte a tindre en compte, cal no oblidar que un mateix parlant pot emprar variants diferents en contextos diferents, fet que ens apropa a la teoria de la sociolingüística laboviana.

11. En un marge que pot anar dels trenta en amunt.

manifestacions culturals (tan riques i diverses en els diferents territoris del domini català) es produeixen embolcallades en un determinat dialecte i ofereixen variants singulars segons l'origen geogràfic;¹² l'enquesta dialectològica pot enriquir-se, a més, amb la recollida d'aquestes mostres que es troben ja en el llindar de la literatura popular;¹³

f) la dialectologia pot aportar llum a l'anàlisi de la variació fonològica i morfològica (especialment la verbal), en el sentit que sovint els diversos dialectes i parlars ofereixen una solució diferent en el mateix context;¹⁴ per exemple, per evitar la coincidència amb les persones 4a i 5a del present d'indicatiu, gran part del tortosí ha optat —és una manera de parlar— per fer coincidir aquestes persones del present de subjuntiu amb les de l'imperfet de subjuntiu (*tinguéssim, tingúessee*),¹⁵ però no localitats com el Perelló o l'Ametlla de Mar, el Baix Ebre, que es decanten per una solució que per a la resta de la comarca pot ser peculiar o graciosa però que, un cop analitzada, resulta que elimina la coincidència amb l'imperfet de subjuntiu i dona regularitat al paradigma del present de subjuntiu: totes les formes esdevenen rizotòniques (la síl·laba tònica es troba a l'arrel) i isosil·làbiques (totes les formes tenen el mateix nombre de síl·labes): *tinguia, tinguies, tinguia, tinguem, tinguieu, tinguien*; en aquest exemple podem vesllumar, a més, diferents estats evolutius en les desinències del subjuntiu;¹⁶

g) pel que fa a la lexicografia, és evident l'aportació de mots de diferents dialectes al lèxic comú i general; en el cas del tortosí, hi ha una gran quantitat de mots inclosos en el *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC i, per tant, normatius; i n'hi ha d'altres que, encara que no hi són, costa de creure que es puguen considerar com a incorrectes;¹⁷ el doctor Veny (2001a) reclama, així, «una introducció en el *Diccionari General* d'un bon cabal de mots de les grans zones dialectec-

12. Cosa que, a més, pot mostrar elements lingüístics fossilitzats, deformats o en desús, pel fet de ser transmesos oralment des de generacions passades.

13. Això proporciona dades complementàries sobre el parlar de la zona i fa que l'enquesta pròpiament dita guanye en vivacitat i no siga tan encotillada.

14. Aquest aspecte l'han treballat autors com Viaplana (1999), els quals, a partir de la dialectologia, fan una anàlisi lingüística comparativa de les diferents varietats dialectals amb l'objectiu d'establir grups dialectals en funció del nombre de coincidències i divergències que hi ha entre unes i altres. És l'anomenada *dialectometria*, en la qual les dades dialectals són emprades com a element de mesura per establir les distàncies interdialectals (i que, com a conclusió, presenten una divisió dialectal del català sensiblement diferent de la tradicional).

15. Tret específic del tortosí.

16. Desinència més antiga: *-e, -es, -e*; desinència més moderna: *-ia, -ies, -ia*, pas anterior a la desinència *-i*.

17. Per exemple *acaçar, baldana, catxel, cuscús, meló de moro, setra* (inclosos en el DIEC); *desjecte, maldar* (renyar), *mifa, marxacolí, tito* (no hi són inclosos). Aquests últims no es poden qualificar directament d'incorrectes; potser se'ls considera massa locals per figurar en un diccionari general. Hauríem d'emprar, per tant, els termes *correcte /incorrecte* amb més precisió —i moderació.

tals, segellats amb patent de catalanitat, que facin possible una opció respecte al seu ús per part dels usuaris d'aqueixes zones».

Precisament per mostrar l'interès concret de les aportacions dialectològiques, me sembla oportú citar un fragment d'un dels mestres de la dialectologia a casa nostra, Mn. Alcover, iniciador de la magna obra del *Diccionari català-valencià-balear*, que en els *Dietaris de les eixides (1900-1902)*, vol. I (2001, p. 151) —fa, per tant, més de cent anys—, explica una conversa amb un vellet tortosí:

Donchs el Divenres sant vaig anar a veure les Germanetes dels pobres, qui están fora de la població (Tortosa) per fer una conversada amb la partida de vells y sentirlos parlar. M'hi vaig passar una estona de primera. N'hi hagué un qui feu la primera guerra civil baix de les banderes carlistes, a les ordes del General Cabrera.

No li dich res si aquell vellet s'enardí i s'exaltà contant aquelles terribles y épiques gestes, aquella partida de victories, tan glorioses per la causa de l'Espanya antiga. El vellet es homo de molta paraula, y brollava rabent, llampant, caudalosa de la seva boca la llengua catalana. A Tortosa se conserva prou be, y es molt mes consemblant a-n llenguatge mallorquí que a-n el de Barcelona.

Dues reflexions per cloure aquest apartat. La primera és de tipus teòric. Tenint en compte tot el que s'ha argumentat fins ara, la veritat és que per a l'estudi complet d'un determinat dialecte o d'uns determinats fets lingüístics hi ha la possibilitat, treballada d'uns anys ençà, de conjuminar els mètodes de diferents disciplines, de manera que on no arribe una, ho faça l'altra. En el cas de la dialectologia, tot i ser cert el mèrit «d'haver motivat l'interès dels estudiosos de la llengua per les varietats reals i vives de les llengües, que són les que es manifesten en els seus dialectes» (Viaplana, 1996, p. 172), també ho és que històricament s'ha decantat més per la variació geogràfica i ha desatès els grans nuclis urbans i el vessant social. És així com la sociolingüística ha compensat aquesta mancança, aportant un mètode que permet també observar i determinar la variació en aquests contextos.¹⁸ Com manifesta també Veny (2001b, p. 210):

L'enfocament sociolingüístic està enriquint amb una nova dimensió i amb fèrtils resultats la recerca dialectològica [...]. Tots els camins acosten a la veritat. Els vells i els nous. El que interessa és de no voler-ne tenir l'exclusiva. Aquesta coexistència —i fins opcionalitat— de mètodes, segons la parcel·la abordada, juntament amb l'escalf humà del treball de camp i l'estudi de varietats diversificades *naturalment* a través de la història, fan de la dialectologia un dels camps més atractius de la lingüística.

18. Se parla, així mateix, de *dialectologia urbana*, *dialectologia social* o *sociodialectologia* com a realitats que prenen un camí intermedi entre les dues.

La segona reflexió té més a veure amb l'àmbit proposat en aquesta Jornada: el de l'ensenyament. Resulta que els nostres llibres de text, els dels alumnes de les quatre comarques de l'Ebre, ofereixen un model lingüístic amb formes de l'estàndard procedents de la varietat central, fonamentalment; per contra, els llibres de text dels alumnes que estudien a l'altra banda del riu Sénia presenten el model valencià i prou. I aquestes terres nostres, d'una i altra banda del riu Sénia, se suposa que s'han d'anar allunyant una de l'altra pel fet de complir *religiosament* els preceptes dels respectius models? Doncs és tasca —i molta— del professorat saber presentar les diferents formes normatives possibles, valorant especialment les pròpies, i omplir així el buit deixat pels llibres de text. No és fàcil perquè, a més de l'esforç personal del professor de torn, reclama més temps a l'aula —i cada cop sembla que en disposem de menys— i també enfrontar-se a prejudicis que els alumnes han anat absorbint i que mostren a classe sense cap complex.

Així estan les coses i així ens hem d'implicar si les volem canviar. Sembla que el corrent arrossega l'escola a convertir-se en element reductor de la varietat lingüística per la via de l'anivellament dialectal. Comparteixo, en aquest sentit, l'opinió de Viaplana (1996, p. 246) quan parla de la diglòssia i de les varietats regionals:

Una cosa sembla clara en relació amb la varietat dialectal de base regional: o es considera com un fet interessant de la llengua, que cal conservar, o, abandonada a la seva sort, i sota la pressió dels prejudicis lingüístics i de l'estàndard, tendirà a reduir-se, primer, i a accentualitzar-se, després —és a dir, tendirà a la seva extinció progressiva.

Nosaltres, que considerem que sí, que la variació és un fet interessant, treballarem per dignificar-la, conservar-la i transmetre-la als nostres alumnes i als nostres fills.

3. LA VARIACIÓ DESAPAREIX?

Per acabar, i a manera de conclusió, m'agradaria respondre ni que siga breument la pregunta que plantejo en el títol de la comunicació. Al llarg del text he anat aportant dades que poden dur a la conclusió que, efectivament, hi ha variació que està desapareixent. Si hom no actua conscientment i, per contra, es deixa emportar per la inèrcia globalitzadora i estandarditzadora, la variació a les nostres comarques corre perill de ser engolida per la varietat comuna; i més greu encara, aquesta varietat comuna i la llengua catalana en general també corren perill de ser engolides per llengües com el castellà i l'anglès, amb un pes demogràfic de parlants molt superior, tot i que crec que nosaltres no ho veurem.

Internament, «són factors d'anivellament dialectal la normalització lingüística, l'escola, els mitjans de comunicació i la desconsideració social envers les varietats dialectals no estàndard» (Viaplana, 1996, p. 70). Hi ha processos de canvi que són interns a la llengua, que és una realitat viva en permanent evolució; el que succeeix és que molts d'aquests processos són accelerats pels factors acabats d'esmentar. La poca experiència personal me fa afirmar que un possible procés de canvi en aquest sentit s'efectua de la manera següent: la persona (alumne, en aquest cas) fa servir en la seua conversa diària una paraula que és la que ha après a casa, però que no veu escrita enlloc perquè se li presenta una altra de sinònima com a més formal o correcta. Implícitament, si no hi ha ningú que li contradiga aquesta percepció, anirà deduït que la que pronuncia col·loquialment potser no és correcta i que, per tant, cal optar per l'altra a l'hora d'escriure; després, el límit entre usar oralment la del propi dialecte o l'apresa a l'escola (o als mitjans de comunicació) és molt fi i sovint se dona el pas definitiu a favor de la segona.

A més, la desaparició de la societat rural i la nova configuració d'una societat urbana on semblen pesar més els avanços tecnològics que no les tradicions, acaben per propiciar alguns canvis a favor de les formes estàndard orientals. Per posar un exemple de lèxic, ara hi ha a les Terres de l'Ebre moltes menys *raboses* amb *coa*, perquè han deixat pas a *guineus* amb *cua*. O cada vegada es *barrosca*¹⁹ menys i es fan servir menys les *borrasses*.²⁰

Però també és cert que es detecta, des de fa un temps, una revaloració de les manifestacions que configuren la identitat de les Terres de l'Ebre. S'aprecia, per exemple, en la defensa del territori, en la sensibilitat per les realitats culturals pròpies, en la recuperació de la música i la dansa tradicionals²¹ i també, en el vessant lingüístic, en el manteniment força viu de les formes pròpies del subdialecte, encara que només siga en la parla.

Per tant, i com que sempre hi ha dades per a l'optimisme —i no hi ha millor manera d'acabar que amb una mica d'esperança—, ens podem fixar en aquestes mostres i aprofitar-les per treballar des de tots els àmbits possibles²² per mantindre la variació de la que som no només posseïdors, sinó també hereus i transmissors. Mn. Alcover, en una altra visita a les nostres terres, ja ens reconeixia la nostra vàlua. Me permetreu que tanque la meua intervenció amb unes paraules seues, recollides en el *Dietari de les eixides (1900-1902)*, vol. II (2002, p. 158), de quan va

19. Fer caure les garrofes (o altres fruits) de l'arbre.

20. Tela de mida molt gran que es posa davall les oliveres, ametlers... per recollir-hi el fruit que es fa caure de l'arbre.

21. Grups amb qualitat, com Quico el Célio, el Noi i el Mut de Ferreries; Terrer Roig; Saragatona, etc.

22. Sobretot el de l'ensenyament, que és el que més afecta la majoria dels presents.

ser precisament aquí, a Jesús, els dies 15 i 16 de maig de l'any 1902, allotjat al Col·legi Màxim que aleshores tenien els jesuïtes:

La estada a n-aquesta ciutat [Tortosa], la vaig dedicar exclusivament a l'estudi de la llengua y a la propaganda del Diccionari. La regió tortosina té en filologia una importància molt gran per esser la compenetració del reyne de València y Catalunya. No tenen gens de vessa'ls²³ nostros *corresponsals y col·laboradors* tortosins.

Certament, pel que fa a la llengua, no en tenim gens, de vessa.

CARLES M. CASTELLÀ ESPUNY
Professor d'ensenyament secundari

BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER, Antoni M. (2001). *Dietaris de les eixides (1900-1902)*. Vol. I. Ed. a cura de Maria Pilar Perea. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat: Universitat de les Illes Balears. (Biblioteca Marian Aguiló; 32)
- (2002). *Dietaris de les eixides (1900-1902)*. Vol. II. Ed. a cura de Maria Pilar Perea. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat: Universitat de les Illes Balears. (Biblioteca Marian Aguiló; 33)
- BELTRAN I CAVALLER, Joan (2006). «Els parlars de les Terres de l'Ebre i del Maestrat en el context del català formal». A: *Beceroles II. Lletres de llengua i literatura*. Alcanar: CEL, p. 95.
- CASTELLÀ ESPUNY, Carles M. (2003). «“Parleu com vülguieu!”: aproximació a la variació morfològica verbal del Perelló». A: PRADILLA, Miquel Àngel (ed.). *Llengua i literatura a les comarques de la diòcesi de Tortosa*. Benicarló: Onada, p. 79.
- (2006). «Usos i actituds lingüístiques en alumnes de l'IES Roquetes». A: *Beceroles II. Lletres de llengua i literatura*. Alcanar: CEL, p. 29.
- CENTRE UNESCO DEL PAÍS BASC (2005). *Informe sobre les llengües del món. Síntesi*. Barcelona: Linguapax Unescocat: Angle.
- COLOMINA I CASTANYER, Jordi (1999). *Dialectologia catalana: Introducció i guia bibliogràfica*. Alacant: Universitat d'Alacant. Departament de Filologia Catalana. Secretariat de Publicacions. (Biblioteca de Filologia Catalana; 7)
- COTANO, Àngela (2000). *Les llengües minoritzades d'Europa*. València: 3i4.
- FEDERACIÓ D'ORGANITZACIONS PER LA LLENGUA CATALANA (FOLC) (2007). *I Jornada sobre el Mercat Cultural en Català 2006: El món de l'ensenyament*. Tortosa: FOLC.
- MOLLÀ, Toni (2002). *Manual de sociolingüística*. Alzira: Bromera. (Graella; 16)
- PARTAL, Vicent. «El català a la xarxa: història i raons d'un cas d'èxit» [en línia]. *Softcatalà*. <<http://www.softcatala.org/articles/article39.htm#peu1#peu1>> [Consulta: 19 abril 2004].

23. Vessa: peresa.

- PRADILLA CARDONA, Miquel Àngel (ed.) (1998). *Ecosistema comunicatiu: Llengua i variació*. Benicarló: Alambor. (Biblioteca Gregal Llengua i País; 2)
- (coord.) (2004). *Calidoscopi lingüístic: Un debat entorn de les llengües de l'Estat*. Barcelona: Octaedro: EUB.
- PUEYO, Miquel; TURULL, Albert (2003). *Diversitat i política lingüística en un món global*. Barcelona: UOC. (Àgora Biblioteca Oberta; 18)
- SIFRE, Manuel (2005). *Llengua i dialecte*. Alzira: Bromera. (Essencial; 4)
- SIGUAN, Miquel (1995). *L'Europa de les llengües*. Barcelona: Edicions 62. (Llibres a l'Abast; 285)
- VENY, Joan (2001a). *Llengua històrica i llengua estàndard*. València: Universitat de València. (Biblioteca Lingüística Catalana; 26)
- (2001b). *Llengua i entorn natural*. Barcelona: Edicions 62. (Llibres a l'Abast; 361)
- (2003). «Qüestions geolingüístiques a l'entorn de la varietat tortosina». A: PRADILLA, Miquel Àngel (ed.). *Llengua i literatura a les comarques de la diòcesi de Tortosa*. Benicarló: Onada, p. 351.
- VIAPLANA, Joaquim (1996). *Dialectologia*. València: Universitat de València. (Biblioteca Lingüística Catalana; 21)
- (1999). *Entre la dialectologia i la lingüística*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (Biblioteca Milà i Fontanals; 31)